

KONSULTACIJA-DISKUSIJA DĖL MEDIJŲ EDUKACIJOS MODELIO LIETUVOS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE KŪRIMO

2020 M. BIRŽELIO 29 D. KONSULTACIJŲ SU BIBLIOTEKININKŲ BENDRUOMENE APIBENDRINIMAS

PARENGĖ DONATAS PUSLYS, KONSULTACIJŲ-DISKUSIJŲ MODERATORIUS

PIRMOJI DALIS. KONSULTACIJA-DISKUSIJA DĖL PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO

Kalbant apie medijų edukacijos modelio kūrimą, konsultacijose kartu su bibliotekininkų bendruomene ir galimais partneriais buvo svarstoma apie būtinybę turėti kompetencijų centrą, kuriame būtų kaupiamos idėjos, žinios, atliekami tyrimai, vystomos metodologijos. Metodologijas, kaip akcentuota, svarbu ne tik sukurti, tačiau ir nuolatos peržiūrėti bei atnaujinti tam, kad jos neprarastų aktualumo. Svarstymuose keltas klausimas, ar tokio kompetencijų centro vaidmenį galėtų atlikti Lietuvos nacionalinė biblioteka (LNB), o tuo tarpu bibliotekų tinklas su savomis asocijuotomis struktūromis būtų pagrindas, užtikrinantis efektyvų tokio kompetencijų centro funkcionavimą padedant lokaliems centrams – apskričių ir savivaldybių viešosioms bibliotekoms. Ar vis tik reikėtų steigti taip vadinamą smegenų centrą, kurio formavime dalyvautų ir bibliotekininkų atstovai, jų bendruomenę atstovaujančios asociacijos, Kultūros ministerija, kitos suinteresuotos institucijos? Tačiau naujų darinių kūrimas užtrunka. Be to, kalbėta, jog naujų darinių reikia tik tuomet, kai jau veikiantieji negali įgyvendinti iškeltų uždavinių. Pastarųjų įgyvendinimas turėtų būti susiejamas su finansinėmis dotacijomis.

Buvo akcentuota tai, kad norint užtikrinti sklandų programos įgyvendinimą būtina kalbėti apie programinį, o ne projektinį finansavimą, kadangi pastarasis skatina ne bendradarbiavimą, o konkurenciją, be to, neužtikrina ilgalaikiškumo. Šioje vietoje esminis klausimas tolimesnėms diskusijoms yra tai, kuris šaltinis galėtų užtikrinti ilgalaikį programinį finansavimą. Greta finansavimo klausimo žengia ir būtinybė apibrėžti aiškius rodiklius, kurie leistų pamatuoti įgyvendinamos programos efektyvumą. Kas nustatytų šiuos kriterijus – lėšų davėjas ar jie būtų derinami panašių konsultacijų, įtraukiančių bibliotekininkų bendruomenės atstovus, metu? Buvo akcentuotas demokratiškumo poreikis kalbant apie tai, kad ugdymo veiklų finansavimas atsižvelgtų būtent į vietos bendruomenių poreikius.

Vienas svarbiausių kompetencijų centro (ar smegenų centro) uždavinių būtų skirtingų veiklų, orientuotų į medijų bei informacinį raštingumą (MIR), koordinavimas. Dauguma pritarė minčiai, kad MIR srityje tikrai nestinga įvairiausių iniciatyvų, tačiau jos yra nevienodos kokybės (čia vėl grįžtame prie vertinimo kriterijų svarbos), o neretai ir nepadengia tam tikrų svarbių sričių. Pavyzdžiui, buvo pabrėžta tai, kad nederėtų susiaurinti MIR tik akcentuojant poreikį ugdyti pilietiškumą, nes tai yra žymiai platesnė sritis. Be to, buvo pabrėžta, kad MIR ugdymą derėtų stengtis efektyviai integruoti į jau vykdomas veiklas, o naujas kurti tik tada, jei to padaryti nėra galimybės. Galiausiai siūlyta aiškiai apibrėžti, kas yra turima mintyje kalbant apie MIR, nes dabar neretai po ta pačia sąvoka slypi skirtingos apibrėžtys, todėl nutinka nesusikalbėjimo atvejų, nesusipratimų.

Kalbėta apie tai, kad bibliotekos yra arčiausiai vietos bendruomenių, tad gali geriausiai atliepti skirtingų auditorijų poreikius. Kompetencijų centras šiuo atveju galėtų labiausiai padėti atliekant konkrečių bendruomenių tyrimus (apklausas, fokus grupes), keliant pačių bibliotekininkų kompetenciją adresuoti bendruomenėje kylančius poreikius, mezgant partnerystes su organizacijomis, kurios jau turi gilų įdirbį tam tikrose srityse. Labai svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad

kalbėdami apie skirtingas bendruomenes ir jų poreikius mintyje turime ne tik skirtingus regionus, kurie skiriasi savo socialiniais, ekonominiais, demografiniais rodikliais, tačiau ir apie specifines tikslines auditorijas – žmones su specialiaisiais poreikiais (pvz., aklieji), senjorus. Dauguma sutiko su tuo, kad bibliotekos visų pirma turėtų stengtis patenkinti MIR poreikius tų auditorijų, kurių nepadengia švietimo sistema, nes būtent jai adresuojamas uždavinys ugdyti mokinius ir studentus. Ypač pabrėžta apie poreikį ugdyti senjorus, kuriems biblioteka yra svarbi vieta.

Buvo akcentuota, kad bibliotekininkui svarbu tapti ne visapusišku MIR specialistu, nes tai nėra tiesioginė jo funkcija. Svarbiausia įgyti tam tikras bazines kompetencijas (čia svarbus yra jų aprašas ir esminis klausimas yra toks, ar, pavyzdžiui, UNESCO sudaryta kompetencijų skalė gali pasitarnauti kaip šablonas užuot viską pradedant dėlioti nuo nulio) ir žinoti, kur kreiptis tam, kad galėtumei sulaukti kompetentingos pagalbos.

Kalbant apie MIR ugdymą svarstyta apie tai, kaip efektyviau išnaudoti struktūrinius ryšius tarp LNB, apskrities viešųjų bibliotekų ir savivaldybių viešųjų bibliotekų. Svarstyta apie tai, kad efektyviai MIR ugdyme išnaudoti galimybę rengti transliacijas iš LNB studijos taip pasiekiant regionų auditorijas. Svarstyta, ar rudenį pirmąją pilotine iniciatyva galėtų tapti MIR diskusijų ciklas.

ANTROJI DALIS. KONSULTACIJA-DISKUSIJA DĖL TURINIO GAIRIŲ

Prie antrosios diskusijos dalies prisijungė potencialių partnerių – Žinių ekonomikos forumo, Krašto apsaugos ministerijos, Lietuvos kariuomenės, Meno avilio, UNESCO, Vytauto Didžiojo universiteto, Vilniaus politikos analizės instituto, Lietuvos žurnalistikos centro atstovai. Akcentuota, kad partnerinės organizacijos gali padėti tiek ugdant bibliotekininkų MIR kompetencijas, tiek dirbant su įvairiomis tikslinėmis grupėmis – vieni akcentuoja darbą su jaunimu, kiti turi patirties darbuodamiesi su senjorais, vieni daugiau dirba ugdydami dezinformacijos atpažinimo gebėjimus ir įgūdžius kritiškai vertinti gaunamą informaciją, kiti daugiau dirba su gebėjimo kurti turinį ugdymu. Svarbiausia užtikrinti tarpusavio koordinavimą tarp bibliotekų ir partnerių organizacijų, kad ugdymo veikla būtų planinga, o bibliotekos netaptų tik erdvėmis, kuriose skirtingos organizacijos įgyvendina savo projektinius uždavinius neatsižvelgdamos į vietos specifinius poreikius.

Kauno apskrities viešosios bibliotekos atstovė aptarė tai, kokias kompetencijas kalbant apie MIR šiandien ugdo bibliotekininkai, ir kokie yra tolimesni planai. Kalbėta apie tai, kad dirbama ties propagandos atpažinimo ir kritinio mąstymo skatinimo klausimu, tinklalaidžių kūrimu ir prasmingo turinio kūrimo ugdymu. Kalbėta apie tai, kaip apskrities viešosios bibliotekos gali veikti kaip savivaldybių metodiniai centrai, kurie gali padėti geriau pažinti vietinių bibliotekininkų poreikius, o taip pat adaptuoti metodines priemones. Tai yra svarbi iliustracija galimybės stiprinti struktūrinę jungtį tarp Lietuvos nacionalinės bibliotekos, apskrities viešųjų bibliotekų ir savivaldybių viešųjų bibliotekų. Vis tik tam, kad jungtis veiktų efektyviai, svarbiausia yra aiškiai apsibrėžti MIR ugdymo programos tikslus, uždavinius ir tai, kokias kompetencijas norima ugdyti. Sistemos kūrimas leistų išvengti problemų, kurias sukuria projektinis veikimas, vedantis į kiekybę, o ne kokybę, skirtingų veikėjų konkuravimą, o ne bendradarbiavimą. Pridėtina tai, kad, anot diskusijos dalyvių, projektinis finansavimas tinka tuo atveju, kai siekiama kurti inovacijas, suteikti proveržį stagnuojančioms sritims, tuo tarpu programinis finansavimas leistų užtikrinti stabilų sistemos veikimą ugdant bibliotekininkų kompetencijas, adaptuojant vietos poreikiams jau esančias metodologijas, efektyviai išnaudojant galimas partnerystes.

Kalbant apie partnerystes, sutarta apie būtinybę parengti jau egzistuojančių MIR edukacijos iniciatyvų žemėlapij (kalbėta apie LNB lyderystę jo parengime). Buvo išsakyta problema, jog neretai nutinka taip, kad galimi partneriai tiesiog nežino vieni apie kitus ir tai užkerta kelią bendradarbiavimui. Žemėlapis išspręstų tokią problemą sukurdamas duomenų banką, pristatantį skirtingas iniciatyvas ir taip leidžiantį ieškoti bendradarbiavimo. Vilniaus politikos analizės instituto ekspertas savo ruožtu pristatė jau veikiančią iniciatyvą MIR edukacijos srityje veikiančioms organizacijoms jungtis į neformalų MIR tinklą (MIRT), kuris atlieka skirtingų iniciatyvų koordinavimo, bendradarbiavimo mezgimo vaidmenį. Kartu siūlyta rudenį bendradarbiaujant su LNB surengti MIR savaitę kalbant visuomenei apie problemines MIR edukacijos sritis.

Kalbant apie vienos iš tikslinių bibliotekoms auditorijų – senjorų – MIR ugdymą, akcentuota bendradarbiavimo su trečiojo amžiaus universitetais, buriančiais gausias senjorų gretas, svarba. Taip pat pabrėžta, kad bibliotekoms yra svarbu suaktualinti, suprobleminti MIR edukaciją, jog tikslinei auditorijai taptų aišku, kodėl jai viena ar kita tema turėtų būti svarbi. Žinių ekonomikos forumo atstovas minėjo, kad vykdant mokymus bibliotekų partnerių galimybės pritraukti į regionus autoritetinių, žinomų kalbėtojų galėtų pasitarnauti kaip kabliukas, sudominantis auditoriją konkrečia tema, kurios vystymą toliau galėtų perimti jau ir vietiniai ekspertai ar patys bibliotekininkai. Tiesa, čia pabrėžta būtinybė, kad šalia MIR kompetencijų bibliotekininkams būtų ugdoma ir gebėjimo mokyti kompetencija.

VDU atstovės teigimu, menkas proveržis kalbant apie MIR švietimą Lietuvoje pasiektas būtent dėl koordinacijos trūkumo. Jos teigimu, kuriant naujas koordinavimo iniciatyvas, kaip pavyzdžiui kompetencijos centrus, svarbu aiškiai įsivardinti strateginius prioritetus ir rezultatus, kurių pasiekimą būtų galima labai konkrečiai pamatuoti. Tačiau tie prioritetai turėtų būti formuojami ne vadovaujantis idealistine vizija, o atsižvelgiant į realią situaciją skirtinguose regionuose.

Kariuomenės atstovės teigimu, partneriaujančios organizacijos galėtų ženkliai prisidėti prie regionų specialistų apmokymų, kurie po to grįžtų į savo regioną pritaikyti įgytų žinių. Anot jos, būtina rūpintis tęstiniu specialistų ugdymu, kad iniciatyvos nebūtų tik vienkartinės ir daugiau pasitarnautų projektus vykdančioms mokymų rengėjams, o ne jų gavėjams.

Britų tarybos atstovė pabrėžė ne tik tarpinstitucinio bendradarbiavimo svarbą, tačiau būtinybę veikti regionuose, kur yra ženklus tautinių mažumų skaičius. Ugdymo programos šiuo atveju taip pat turėtų būti adaptuojamos tam, kad geriau atlieptų tų bendruomenių poreikius.

Tuo tarpu Lietuvos žurnalistikos centro atstovė pridūrė, kad nevyriausybines organizacijas, einančios darbuotis su MIR sritimi, dažniausiai eina veikti į tas vietas, kuriose trūksta sistemiškumo. Kitaip tariant, veikiama ten, kur sistema palieka spragas. Būtent todėl tik dar aiškesnis tampa poreikis turėti MIR edukacinių iniciatyvų žemėlapij, kuris be visų kitų privalumų leistų ir geriau pažinti sistemines bėdas. Anot prelegentės, kalbant apie MIR ugdymą, yra svarbu jo gavėjams pabrėžti tai, kuo gautos žinios jiems bus naudingos praktiškai (pavyzdžiui, kodėl jam būtina rūpintis savo duomenų apsauga ir kokių padarinių gali atnešti raštingumo šioje srityje trūkumas).

TREČIOJI DALIS. KONSULTACIJA-DISKUSIJA DĖL PARTNERYSČIŲ IR IŠTEKLIŲ TELKIMO ĮGYVENDINANT MEDIJŲ EDUKACIJOS VEIKLAS VIEŠOSIOSE BIBLIOTEKOSE

Trečiojoje dalyje kalbėta apie tai, kaip draugėje bibliotekas vienijančios asociacijos, nevyriausybinės organizacijos ir valstybinės institucijos, pavyzdžiui, Kultūros ministerija galėtų imtis lyderystės formuojant MIR ugdymo politiką. Keltas klausimas, koks šiuo atveju būtų valstybės užsakymas, nes ne tik bibliotekos žino savo auditorijų poreikius, tačiau valstybė taip pat turi savuosius prioritetus. Pasirinktas konsultacijų-diskusijų formatas yra ne tik demokratiškas, tačiau ir leidžia derinti šiuos skirtingus poreikius.

Taip pat kalbėta apie konkrečias iniciatyvas, susijusias su MIR edukacija, kurias būtų galima įgyvendinti jau artimiausiu metu – nacionalinę medijų savaitę, MIRT tinklo inicijuojamą diskusijų savaitę. Kalbėta apie šiuo metu visuomenei aktualias temas, kurias būtų galima paliesti tokių diskusijų metu: socialinės medijos ir jų poveikis, informaciniai karai, propaganda, dezinformacija, pilietinė žurnalistika, asmens duomenų apsauga.

Taip pat kalbėta apie bendradarbiavimo efektyvumą jungiantis ne tik į nacionalinius tinklus, tačiau ir į tarptautines struktūras – tokias kaip „Deutsche Welle“ kuriamas Baltijos šalių MIR tinklas. Tarptautinis įsitikinimas leistų ne tik perimti gerąsias kitų patirtis, keistis ekspertiniu žinojimu, vykti į mokymus ir taip kelti kompetencijas, tačiau ir rasti naujų partnerių tarptautiniams projektams, galintiems tapti papildoma finansine injekcija vykdant MIR edukacijos veiklas.

ESMINIAI KLAUSIMAI TOLIMESNĖMS DISKUSIJOMS

- Kas taps kompetencijų centru – LNB ar naujai kuriamas smegenų centras?
- Koks bus veiklos finansavimo principas ir kas jį užtikrins?
- Kaip bus užtikrintas demokratiškas visų lygių (LNB-AVB-SVB) bendradarbiavimas tam, kad dėmesio centre atsidurtų vietos bendruomenių ir specifinių tikslinių auditorijų (pvz. žmonių su specialiaisiais poreikiais) poreikiai?
- Kaip ir kokie tikslai bei strateginiai prioritetai bus suformuoti kalbant tiek apie bibliotekų darbuotojų, tiek apie bibliotekų tikslinių auditorijų MIR edukaciją? Kaip bus galima išmatuoti rezultatų pasiekiamumą?
- Kada bus sukurtas MIR edukacijos iniciatyvų žemėlapis ir kaip partnerių organizacijos bus integruotos į sistemą siekiant efektyviai įgyvendinti iškeltus tikslus?